

тання доказів підвищить ефективність боротьби зі злочинністю та має проводитись на підставі визначення соціальної цінності людських прав [7, с.19].

Будь-яке застосування технічних засобів у діяльності ОВС повинно здійснюватись в чіткій відповідності до чинного законодавства та відомчої нормативної бази, яка випливає з нього. При цьому мають бути забезпечені гарантії прав і свобод громадян, які закріплені в основному законі держави – Конституції України.

В усіх випадках дії співробітників оперативно-технічних підрозділів повинні забезпечити повне збереження матеріалів оперативно-технічного документування, що можуть набути доказового значення по кримінальній справі, тобто вони можуть бути легалізованими.

Але для цього необхідно подолати негативне ставлення і недовіру до правоохоронних органів, надати їм реальні можливості для ефективної боротьби із злочинністю. Вітчизняні правоохоронці найчастіше працюють лише на ентузіазмі, здоровому глузді та особистому досвіді, чого, безперечно, нині недостатньо. Тому слід більше довіряти людині, яка забезпечує правопорядок і бореться із злочинністю, забезпечити її ефективною законодавчою базою.

Список літератури: 1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» ст.8. 2. Радченко Ю. Як над вами будують «ковпак». Автоматизоване стеження за громадянами: світова реальність і українські перспективи. Техніко-журналістське розслідування // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/352/31695/>. 3. Строков І.В. Проблеми використання інформації про злочин, що отримано за результатами оперативно-розшукової діяльності в розслідування кримінальних справ // Науковий вісник НАВСУ. 2003. № 4. 4. Законодательство Италии о борьбе с организованною преступностью // Законность. 1993. № 11. 5. Кавалиерис А. К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно-розыскной деятельности // Роль и значение деятельности профессора Белкина Р.С. в становлении и развитии современной криминалистики. Материалы международной научно-практической конференции. М., 2002. 6. Сайт МВС України. <http://mvd.gov.ua/> 7. Козаченко І.П. Дотримання прав та свобод людини при проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів/ Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності. Матеріали науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 1999.

Надійшла до редакції 03.08.06

О. С. Самойлова

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 330 КК УКРАЇНИ

Конституція України проголосила і закріпила в ст. 34 право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію [1]. Разом з цим право доступу до інформації, передбачене в Конституції і законодавчих актах, не є абсолютним, оскільки законодавством встановлені обмеження на доступ до певних видів інформації. Інформація з обмеженим доступом охороняється різними правовими засобами, в тому числі шляхом встановлення та реалізації кримінальної відповідальності за порушення правил

її використання. Зокрема, ст. 330 КК України передбачена кримінальна відповідальність за передачу або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави [2]. Дослідженням в галузі правового забезпечення охорони інформації, присвячені роботи, зокрема, Д.С. Азарова, П.П. Андрушка, О.І. Алексєнцєва, М.С. Вергузаєва, М.Ю. Ємельникова, О.О. Єфремова, Б.А. Кормича, А.А. Музики, П.І. Орлова, В.Є. Разуваєва, Є.Л. Стрельцова, О.О. Фатянова та ін. Метою публікації є розгляд особливостей та уточнення ознак об'єктивної сторони складу вказаного злочину.

Під об'єктивною стороною складу злочину прийнято вважати зовнішнє вираження злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обставинкою, способом, а також засобами вчинення злочину.

Першою формою вираження об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.330 КК, є збирання відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави. При цьому в диспозиції статті вказано, що збирання відповідної інформації здійснюється з метою її передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям чи їх представникам.

Розгляду такої об'єктивної ознаки складів злочинів як збирання відомостей присвячено багато фундаментальних досліджень. Є.Л. Стрельцов вказує, що незаконне збирання – це діяння, спрямоване на добування будь-яким способом певної інформації [3, с.51]. Цю думку поділяє В.В. Волженкін, зауважуючи, що у випадку збирання таких відомостей шляхом обману, підкупу або насильства ці дії повинні отримати додаткову кваліфікацію [4, с.158]. В.О. Навроцький під збиранням відомостей розуміє отримання інформації будь-яким способом: викрадення, підслуховування, фотографування, кіно- або відео зйомка, використання технічних пристроїв, зосередження інформації або матеріалів, які знаходяться у різних джерелах [5, с.31]. О.І. Перепелиця під незаконним збиранням розуміє отримання відомостей будь-яким протиправним способом: розкрадання, підкуп, різноманітні погрози і шантаж, перехоплення інформації в засобах зв'язку, проникнення в комп'ютерні мережі, незаконне ознайомлення з документами або їх копіювання різними способами, використання спеціальних технічних засобів тощо [6, с.40–41]. О.Е. Радутний, розглядаючи склад злочину, передбаченого ст.231 КК України, виділив різновиди злочинного збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, які можуть мати прояв у наступних діях: викрадення, шахрайство, привласнення, вимагання, підкуп,

зловживання службовим становищем, незаконне перехоплення, фіксування, розшук, спостереження тощо [7, с.14–15].

Безумовно, розглядаючи збирання інформації як ознаку об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст.ст. 114, 231 КК, можна погодитись з вищевикладеними точками зору вчених, що основною характеристикою дій при збиранні відомостей, які становлять державну та комерційну таємницю, є їх незаконність. Проте збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави, має свої особливості. Перш за все це пов'язано з тим, що суб'єкт злочину, передбаченого ст.330 КК, не повинен долати перешкод при отриманні інформації. Суб'єктом цього злочину є особа, якій вказані відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Таким чином, особі нема необхідності розпитувати, підкупати чи шантажувати інших осіб, які мають доступ до конфіденційної інформації, підслуховувати розмови про такі відомості, використовувати спеціальні технічні засоби тощо. Тому під збиранням відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, слід розуміти активні дії щодо розшуку, зосередження (зведення, узагальнення) та фіксування (зображення, фотографування, копіювання, запам'ятовування) інформації.

Другою формою вираження об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.330 КК, є передача відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави. Під передачею відомостей автори науково-практичних коментарів КК України розуміють їх усне повідомлення, вручення певних документів, виробів чи інших матеріальних носіїв інформації (безпосередньо, через посередників, з використанням тайників тощо) або їх пересилання (з використанням поштового, електронного зв'язку, за допомогою тварин тощо) [2, с.268; 226, 274; 8, с.274].

Особливістю передачі та зберігання відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, є те, що вона стає надбанням тільки іноземних підприємств, установ, організацій чи їх представників, а не будь-якої зацікавленої особи.

Під іноземною державою згідно з науково-практичним коментарем КК України [2] розуміється будь-яка держава, крім України, незалежно від того, чи визнана вона суверенною і чи має Україна з нею дипломатичні відносини. Під іноземною організацією розуміється будь-яка державна чи недержавна установа, підприємство, об'єднання, орган іншої країни, у тому числі політична партія, релігійна організація, комерційне підприємство, а також міждержавна чи міжнародна організація, у тому числі неофіційна, нелегітимна чи злочинна. Іноземною організацією є також військова, політична, економічна, фінансова, прикордонна чи інша розвідки [2, с.155]. Представник іноземної організації – це особа, яка упов-

новажена виражати інтереси тієї чи іншої іноземної держави (іноземної організації) та діє від її імені або представляє її за спеціальним повноваженням, у тому числі таємним (не офіційним).

Поняття іноземної організації охоплює іноземні підприємства і установи. Тому в диспозиції ст.330 КК України було б достатньо зазначити як адресат передачі інформації тільки іноземні держави, організації та їх представників.

Зазначимо, що для притягнення до кримінальної відповідальності за ст.330 КК настання суспільно небезпечних наслідків не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного складу злочину. Це положення отримало критику М.Полуденного, який зазначив: «...статтю ще й сформульовано як формальний склад – тобто відповідальність настає незалежно від наслідків. Отже, нібито хотіли захистити законні інтереси, а насправді маємо статтю, яка дає безмежні можливості для сваволі держави» [9]. Відмітимо, що відомості визнаються конфіденційною інформацією, яка є власністю держави, тільки в тому разі, якщо інформація має певну цінність для її власника, а розголошення такої інформації може заподіяти шкоди або створити погрозу заподіяння шкоди державі чи суспільству. Тому, якщо така інформація стає відома іноземним державам, організаціям чи їх представникам, спричиняється шкода або створюється реальна загроза спричинення шкоди інтересам держави, суспільства чи особи. Таким чином, в будь-якому разі в результаті вчинення цього злочину порушується стан захищеності, безпеки суспільних відносин, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність, порушуються безпечні умови їх функціонування. Злочин, передбачений ст.330 КК, в формі передачі відомостей вважається закінченим з моменту створення реальної можливості ознайомлення іноземної держави, організації чи їх представників з конфіденційною інформацією, що є власністю держави.

До змісту об'єктивної сторони складу злочину входять її факультативні ознаки – спосіб, засоби, місце, час і обстановка вчинення злочину. Ці ознаки являють собою сукупність конкретних умов, за які здійснюється злочинне діяння, розвивається об'єктивна сторона і настає злочинний результат. Вони існують об'єктивно, незалежно від волі злочинця, хоч в окремих випадках вони можуть бути свідомо ним використані або частково сформовані.

Для злочину, передбаченого ст.330 КК, застосування того або іншого способу збирання чи передачі відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави, використання окремих засобів, а також інші умови (час, місце, обстановка), законодавець залишає за рамками складу злочину, тому на кваліфікацію вони не впливатимуть.

Закон залишає відкритим питання про зберігання відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави. Вважаємо, що ця прогалина у законодавстві має бути усунута. У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до чинної редакції ст.330 КК та передбачити таку об'єктивну ознаку складу злочину як зберігання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави. Під зберіганням таких відомостей слід розуміти будь-які умисні дії, пов'язані з незаконним перебуванням зазначеної інформації у володінні винної особи. При цьому умислом суб'єкту злочину повинно охоплюватись те, що відомості, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, були зібрані з метою передачі іноземним організаціям, підприємствам, установам або їх представникам.

Розглянемо питання кримінальної відповідальності за зберігання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави. При його вирішенні можливі наступні варіанти. Якщо особа зберігає відомості, які раніше були незаконно зібрані ним з метою передачі іноземним організаціям, підприємствам чи установам, то такі дії потрібно вважати закінченим збиранням відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави. Якщо ж особа сама не збирала відомостей, але отримала їх на зберігання з метою передачі певному адресатові, то такі дії при наявності інших умов можуть бути кваліфіковані за ч.1 ст.14 (готування до злочину) і ч.1 ст.330 КК. Зберігання відомостей, які зібрані іншою особою, з подальшим поверненням їх цій особі, можуть бути кваліфіковані як пособництво (ч.5 ст.27) в випадку, якщо зберігач усвідомлював як характер відомостей, так і характер власних дій і дій виконавця. Зберігання відомостей, які зібрані іншою особою без мети передати іноземним організаціям, підприємствам чи установам, не містить ознак складу злочину, передбаченого ст.330 КК.

На підставі аналізу об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.330 КК, можна зробити наступні висновки.

Склад злочину, передбачений ст.330 КК, належить до формальних, тобто моментом його закінчення є вчинення діянь, передбачених в диспозиції цієї статті за наявності предмета злочину. До обов'язкових ознак об'єктивної сторони складу злочину належить лише суспільно небезпечне діяння.

Особливістю збирання як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст.330 КК, є той факт, що суб'єкт злочину не повинен долати перешкод при отриманні інформації, оскільки ним є особа, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Таким чином, під збиранням конфіденційної інформації, що є власністю держави,

розуміються активні дії щодо розшуку, зосередження, фіксування інформації, тобто добування її будь-яким способом.

Передача відомостей, які становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, полягає в діях, внаслідок яких ці відомості стають надбанням іноземної держави, організації чи їх представників. Особливістю передачі конфіденційної інформації, що є власністю держави, є те, що вона стає надбанням тільки іноземних підприємств, установ, організацій чи їх представників, а не будь-якої зацікавленої особи. Оскільки поняття іноземної організації охоплює поняття іноземного підприємства і установи, пропонується в диспозиції ст.330 КК зазначити адресатом передачі інформації тільки іноземні держави, організації та їх представників.

У диспозиції ст.330 КК доцільно передбачити таку об'єктивну ознаку складу злочину як зберігання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави. Під зберіганням відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави, слід розуміти будь-які умисні дії, пов'язані з незаконним перебуванням зазначеної інформації у володінні суб'єкта злочину. Предметом усвідомлення повинен бути той факт, що відомості, які становлять конфіденційну інформацію, котра є власністю держави, були зібрані з метою передачі іноземним державам, організаціям чи їх представникам. Запропоновано диспозицію ст.330 КК України викласти в наступній редакції: «Передача, зберігання або збирання з метою передачі іноземним державам, організаціям або їх представникам відомостей, що становлять службову таємницю, особою, якій ця таємниця була довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків...»

Список літератури: 1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К., 2001. 3. Стрельцов Є.Л. Господарські злочини: Глава VI Кримінального кодексу України з науково-практичним коментарем. Одеса, 1998. 4. Волженкин В.В. Экономические преступления. СПб., 1999. 5. Навроцький В.О. Господарські злочини. Лекції для студентів юридичних факультетів. Львів, 1997. 6. Перепелица А.И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности и связанные с проявлением недобросовестной конкуренции и монополизма. Комментарий к действующему законодательству. Х., 1997. 7. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2002. 8. Уголовный кодекс Украины. Комментарий / Под ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. Х., 2001. 9. Полуденний М. Ми будемо жити тепер по-новому // www.zn.kiev.ua.

Надійшла до редколегії 05.07.06